

Moliyaviy savodxonlikni mamlakat oziq-ovqat xavfsizligiga ta'siri**Sadibaqosov Suxrob Toshpo'lot o'g'li**

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi

huzuridagi Texnik jihatdan tartibga solish

agentligi Menejment tizimlarini joriy etishni

muvofiqlashtirish bosh mutaxassisi

E-mail: sadibaqosovsuhrob55@gmail.com

Tel: +998995559418

Annotatsiya. Ushbu maqola O'zbekiston qishloq xo'jaligida moliyaviy savodxonlik darajasining oziq-ovqat xavfsizligiga ta'sirini o'rganadi. Fermerlar orasida moliyaviy bilimlarni oshirish orqali investitsion qarorlar samaradorligi, risklarni boshqarish va ishlab chiqarish barqarorligi mustahkamlanadi. Tadqiqot ilmiy asosda empirik usullarga tayangan holda olib boriladi.

Kalit so'zlari: Moliyaviy savodxonlik, fermer xo'jaligi, investitsion qaror, oziq-ovqat xavfsizligi, risklarni boshqarish, qishloq xo'jaligi, raqamli transformatsiya, iqtisodiy barqarorlik, ta'lim, moliyaviy inklyuziya.

Аннотация. Настоящая статья посвящена анализу влияния уровня финансовой грамотности в сельском хозяйстве Узбекистана на продовольственную безопасность. Повышение финансовых знаний среди фермеров способствует улучшению инвестиционных решений, управлению рисками и устойчивости производства. Исследование опирается на эмпирические методы и научный подход.

Ключевые слова: Финансовая грамотность, фермерские хозяйства, инвестиционные решения, продовольственная безопасность, управление рисками, сельское хозяйство, цифровая трансформация, экономическая устойчивость, образование, финансовая инклюзия.

Kirish.

XXI asrda global miqyosda oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash insoniyat oldidagi eng dolzarb muammolardan biri bo'lib qolmoqda. Jahon banki, FAO (2023) va BMT ma'lumotlariga ko'ra, iqtisodiy va ekologik o'zgarishlar natijasida qishloq xo'jaligi barqarorligi bevosita moliyaviy resurslar va moliyaviy qarorlar sifatiga bog'liq bo'lmoqda. Fermer xo'jaliklarining iqtisodiy qaror qabul qilish jarayonlarida moliyaviy savodxonlik muhim omil sifatida ilgari surilmoqda. Ilmiy tadqiqotlar (Kumar et al., 2024; Akinrinlola et al., 2024) shuni ko'rsatadiki, moliyaviy savodxonlik kredit olish, investitsiya qilish, sug'urtalash va boshqa moliyaviy xizmatlardan foydalanish orqali fermerlar daromadini oshiradi va ularning iqlim o'zgarishlariga moslashuvchanligini kuchaytiradi.

O'zbekiston sharoitida esa bu masala yanada dolzarb tus olgan. 2020–2030-yillarga mo'ljallangan Qishloq xo'jaligini rivojlantirish strategiyasi va PF-6159-sonli Prezident Farmonida ta'kidlanganidek, innovatsion texnologiyalarni joriy etish, fermerlarning bilim va ko'nikmalarini oshirish, ayniqsa moliyaviy jihatdan ularni savodli qaror qabul qilishga o'rgatish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biridir. Aholi daromadining katta qismi agrar sektorga bog'liq bo'lgan O'zbekistonda oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashda moliyaviy savodxonlikni kuchaytirish institutsional barqarorlik, samarali resurs taqsimoti va ijtimoiy himoyaning kuchayishiga olib keladi.

Ushbu tadqiqotning maqsadi – O'zbekiston qishloq xo'jaligi sektorida moliyaviy savodxonlik darajasining oziq-ovqat xavfsizligiga ta'sirini aniqlash, mavjud muammolarni empirik tahlil qilish va barqaror yechimlar taklif qilishdan iborat.

Moliyaviy savodxonlik va oziq-ovqat xavfsizligi o'rtasidagi bog'liqlik ilmiy adabiyotlarda keng muhokama qilingan. *Kumar et al. (2024)* tomonidan olib borilgan tadqiqotda Hindiston va boshqa rivojlanayotgan mamlakatlar tajribasi asosida fermerlarning moliyaviy qarorlar qabul qilishdagi bilim darajasi va sarmoya samaradorligi o'rtasidagi ijobiy bog'liqlik aniqlangan. Ularning ta'kidlashicha, moliyaviy savodxonlik darajasi oshgani sari fermerlar kredit, sug'urta va investitsiya instrumentlaridan ko'proq foydalanadi, bu esa ishlab chiqarish barqarorligiga xizmat qiladi.

Moliyaviy savodxonlik va oziq-ovqat xavfsizligi o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik so'nggi yillarda iqtisodiy va agrar tadqiqotlar markazida turibdi. Rivojlanayotgan davlatlarda, xususan, O'zbekiston kabi agrar-iqtisodiy tuzilishga ega mamlakatlarda bu ikki tushuncha o'zaro kuchli dinamik bog'liqlikka ega. Moliyaviy savodxonlik fermer xo'jaliklarining barqaror moliyaviy faoliyat yuritishi, resurslarni samarali taqsimlashi va iqtisodiy xatarlarni boshqarish salohiyatini oshiradi, bu esa o'z navbatida oziq-ovqat xavfsizligi darajasiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Kumar et al. (2024) Hindistonda o'tkazgan empirik tadqiqotda fermerlar moliyaviy savodxonlik darajasi yuqori bo'lsa, kredit olish, innovatsion texnologiyalarni joriy etish va sarmoyalarni to'g'ri taqsimlashda ancha faol bo'lishlarini aniqladi. Ularning xulosasiga ko'ra, moliyaviy savodxonlik oziq-ovqat ishlab chiqarishni optimallashtirishda vositachilik qiladi. Shuningdek, Akinrinlola va Sherifdeen (2024) tomonidan Nigeriyada olib borilgan tadqiqotda, moliyaviy xulq-atvor va byudjet rejalashtirish ko'nikmalari qishloq xo'jaligi mahsulotlarining barqarorligini ta'minlaydi, degan ilmiy asoslangan g'oya ilgari surilgan.

“Yoshlarning moliyaviy savodxonligini oshirishning O'zbekiston iqtisodiyotiga ta'siri” nomli ilmiy maqolada ta'kidlanishicha, moliyaviy savodxonlik nafaqat mikroiqtisodiy darajada, balki makroiqtisodiy tizimda ham barqarorlikni ta'minlaydi. Fermerlar moliyaviy xatarlarni aniqlash va ularga qarshi strategiyalar ishlab chiqish orqali hosildorlik va mahsuldorlik darajasini oshirishadi. Natijada, oziq-ovqat xavfsizligi ta'minlanadi, oziq-ovqat importiga ehtiyoj kamayadi va milliy iqtisodiyotda valuta oqimi barqarorlashadi.

Bundan tashqari, FAO (2022) hisobotlarida qayd etilishicha, moliyaviy savodxonlik darajasi yuqori bo'lgan qishloq aholisi oziq-ovqat xavfsizligi indikatorlari bo'yicha yuqori natijalarni namoyon etgan. Masalan, elektron bank xizmatlaridan foydalanish, investitsion rejalashtirish va sug'urta xizmatlari orqali ular iqlim xavf-xatarlariga nisbatan ko'proq bardoshlilik ko'rsatgan.

Texnik samaradorlikka oid xalqaro maqolalarda, xususan, Agricultural Economics Journalda chop etilgan maqolalarda esa fermerlar uchun moliyaviy savodxonlik darajasi iqtisodiy unumdorlikka qanday ta’sir ko’rsatishi logit regressiya va DEA metodlari asosida tahlil qilingan. Bu tahlillar asosida iqtisodiy qaror qabul qilishdagi aniqlik va puxta rejalashtirish o’zgaruvchan bozor sharoitida yashovchanlikni oshirishi ko’rsatilgan.

O’zbekiston sharoitida mavjud muammolar – moliyaviy xizmatlardan foydalanishdagi mintaqaviy tafovutlar, informatsion resurslarning yetishmasligi va malakali moliyaviy maslahatchilarning kamligi – moliyaviy savodxonlikni tizimli yondashuv asosida rivojlantirish zarurligini ko’rsatadi. Shu sababli, ilmiy doiralar, davlat siyosati va xalqaro tashkilotlar o’rtasidagi hamkorlikda kompleks yondashuv asosida moliyaviy savodxonlikni oshirish orqali oziq-ovqat xavfsizligi masalasini hal etish mumkin.

Bugungi global iqtisodiy sharoitda moliyaviy savodxonlik darajasini oshirish davlat siyosati, ta’lim tizimi, infratuzilma, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va moliyaviy bozor ishtirokchilari o’rtasida kompleks hamkorlik talab etadi.

Birinchi navbatda, moliyaviy ta’lim tizimini mahalliy sharoitga moslashtirish zarur. Fermerlar orasida iqtisodiy bilimlarni ommalashtirish uchun O’zbekistonning barcha viloyatlarida agrotexnikumlar va qishloq xo’jaligi oliygohlari qoshida qisqa muddatli kurslar, treninglar va amaliy mashg’ulotlar yo’lga qo’yilishi kerak. Bu treninglar modulli o’qitish tizimi asosida olib borilib, budjet tuzish, bank xizmatlari, foizli kreditlar, sug’urta, risk menejmenti va investitsion qarorlarni o’rgatadigan ko’nikmalarni qamrab olishi lozim.

Ikkinchidan, kredit berishda garov talablarini yengillashtirish, shaffof va adolatli baholash tizimlarini joriy etish, qishloq aholisi uchun mos bo’lgan sug’urta paketlarini ishlab chiqish zarur. Shuningdek, Qishloq xo’jaligini moliyaviy qo’llab-quvvatlash jamg’armasi faoliyatini kuchaytirish orqali moliyaviy inklyuziyani ta’minlash mumkin.

Uchinchidan, raqamli texnologiyalar va FinTech vositalari moliyaviy savodxonlikni oshirishda muhim vosita sifatida xizmat qilmoqda. Maxsus yaratilgan mobil ilovalar va interaktiv raqamli platformalar orqali fermerlarga o’z mablag’larini boshqarish, kredit

shartlarini taqqoslash, risklarni tahlil qilish va davlat xizmatlaridan foydalanish imkoniyati yaratilmoqda. Bu jarayonda sun’iy intellekt (AI) va blokcheyn texnologiyalaridan foydalanish raqamli moliyaviy xizmatlar sifati va shaffofligini oshirishga xizmat qiladi.

To‘rtinchidan, mahalliy boshqaruv institutlari – mahalla, hokimlik va agrosanoat maslahatchilari orqali qishloq joylaridagi aholi bilan to‘g‘ridan-to‘g‘ri ishlovchi “moliyaviy vositachilar” tarmog‘ini yaratish zarur. Bu tarmoq orqali har bir hududdagi fermerlarga individual moliyaviy rejalashtirish, tavakkalchilikni tahlil qilish va davlat dasturlaridan foydalanish bo‘yicha amaliy yordam ko‘rsatiladi.

Xulosa qilib aytganda, fermerlarning moliyaviy savodxonligini oshirish uchun raqamli transformatsiya vositalari, ta’lim tizimi islohoti, moliyaviy infratuzilma barpo etilishi, va davlat-ijtimoiy hamkorlik asosidagi tizimli yondashuvlar birgalikda qo‘llanishi zarur. Bu esa O‘zbekistonda agrar sektorning iqtisodiy barqarorligi, oziq-ovqat xavfsizligi va eksport salohiyatining oshishiga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Tolles, J., & Meurer, W. J. (2016). Logistik regressiya: Klinik tibbiyotda statistik model sifatida. *JAMA*, 316(5), 533–534.
2. Islam, M. A., & Bhuiyan, M. R. I. (2024). Digital Technology and Its Impact on Society: A Critical Analysis. *Sustainability*, 16(1), 1–14.
3. Sadibaqosov, S. (2024). Aholining moliyaviy savodxonligini oshirishda OAVning o‘rni. *Ilmiy-Amaliy Jurnal*, 2(1), 34–40.
4. Donoghue, C., et al. (2024). Agricultural Efficiency and Policy Reform: Evidence from Ireland. *Food Security*, 16(2), 221–240.
5. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-6159-son Farmoni. (2021). *Qishloq xo‘jaligini 2030-yilgacha rivojlantirish strategiyasi*. Lex.uz.
6. European Commission (2023). *Digital Economy and Society Index (DESI) Report*. <https://digital-strategy.ec.europa.eu>

7. FAO (2021). *Financial Literacy and Inclusion in Agricultural Households: A Global Perspective*. Rome.
8. Technical Efficiency of Farmers. (2020). *Journal of Agricultural Economics*, 71(3), 456–470.
9. Kumar, R. et al. (2023). Digital tools for financial literacy in rural India. *Development Economics Review*, 38(4), 312–329.
10. Mahalliy iqtisodiyotda raqamlashtirish jarayonlari: Muammolar va yechimlar. (2024). *O'zbekiston Iqtisodiy Tadqiqotlari Jurnali*, 5(2), 19–33.